

DANIEL ŠPINAR

umělecký ředitel Činohry Národního divadla

MICHAL DOČEKAL

ředitel Činohry Národního divadla

René Levínský

DOTKNI SE VESMÍRU A POKRAČUJ

Ing. Bohumil Plánovský, Ph.D., vedoucí skupiny Biochemie a molekulární biologie Ústavu chemické ekologie AV ČR dosáhl na metu nejvyšší – podařilo se mu objevit mechanismus vzniku nového druhu a tedy podstatu evoluce. Jaké budou důsledky tohoto objevu a na co všechno vlastně Plánovský přišel?

Kdo je vyvolen, aby vyzval lidstvo na novou cestu? Hra o světě vědy, spolku Sisyfos, o cestě z vrcholu až na samé dno a pak zas dál vzniká pro Novou scénu v tiché úctě k podivuhodné životní cestě Ilji Ripse.

Světové premiéry: 3. a 8. listopadu 2016 na Nové scéně

René Levínský

DOTKNI SE VESMÍRU A POKRAČUJ

Režie: **Jan Frič**

Dramaturgie: **Jan Tošovský**

Scéna: **Nikola Tempír**

Kostýmy: **Petra Vlachynská**

Hudba: **Jakub Kudláč**

Light design: **Martin Špetlík**

ING. BOHUMIL PLÁNOVSKÝ, PH.D. (1970), biochemik: **David Matásek**

JUDR. BOŽIDARA PLÁNOVSKÁ (1975), jeho žena: **Martina Preissová**

RNDR. ADAM ŠMÍD, PH.D. (1970), lingvista a matematik: **Saša Rašilov**

BC. SVATAVA HOVORKOVÁ (1968), novinářka: **Jana Janěková ml.**

PROF. RNDR. DUŠAN ANTAL, DR.SC. (1962), ředitel ÚCHE AV ČR: **Jan Bidlas**

MGR. ANDĚLA SUCHEMÁ (1989), Plánovského doktorandka: **Pavčina Štorková**

MGR. JONÁŠ KRISTEK, PH.D. (1982), termitolog: **Igor Orozovič**

DOC. ING. VOJTĚCH RŮŽIČKA, CSC. (1951), biochemik: **Ondřej Pavelka**

PROF. ING. CYRIL ŠPAČEK, DR.SC. (1935), emeritní biochemik: **Alois Švehlík**

RNDR. JIŘÍ ŘEHOŘ, CSC. (1936), předseda spolku SISYFOS: **Jiří Štěpnička**

Kdysi dávno, na samém počátku devadesátých let, dostal osmiletý Jan Frič svůj první počítač – Commodore Amiga. Když stiskl tlačítko s tajemným nápisem POWER, rozzářila se po chvíli obrazovka počítače nápisem ještě tajemnějším: PRESS SPACE TO CONTINUE. Malý Jan si v knihovně rodičů našel anglicko-český slovník (internet byl tehdy v plenkách a online strojový překlad typu Google Translate byl divokým snem fanoušků sci-fi), vyhledal si jednotlivá slova... a po několik následujících dní se ve svém pokojíčku pokoušel dotknout vesmíru. Nejspíš se mu to povedlo, protože se z něj po mnoha letech stal vynikající divadelní režisér.

Když na podzim 2015 Činohra ND oslovila dramatika René Levínského, aby pro ni napsal hru, kterou by režíroval právě Jan Frič, setkali se oba tvůrci, aby prodiskutovali, o čem by hra měla pojednávat. Frič Levínskému vyprávěl svou dětskou historku s počítačem a toho to okamžitě inspirovalo k rébusovitému názvu hry. Jejím tématem se stala věda. Konkrétně genetika, ještě konkrétněji manipulace genomu. Jejím hlavním hrdinou je prvotřídní vědec, doc. ing. Bohumil Plánovský, kterému se podaří poodhalit princip druhové změny, a tím i podstatu evoluce. Následky jsou ovšem nedozírné...

Zcela jedinečným rysem (nejen této) Levínského hry je její naprosto konkrétní zasazení do reality. Hra se odehrává v Praze, setkáme se v ní s řadou populárních pražských lokalit, jako je například park Stromovka, dejvická restaurace U Topolů nebo vršovická kavárna Zenit. Ale nejen to. Samotný vědecký výzkum, kolem něhož je fiktivní příběh hry vystavěn, je naprosto reálný. Jeho autorem je Reného přítel, biochemik ing. Aleš Svatoš, CSc., který mu věnoval dvacet let života. Podstatné části výzkumu se prováděly na pražském Ústavu organické chemie a biochemie, kde také proběhla první čtená zkouška naší inscenace. Je to zvláštní pocit – procházet se po místech, kde se konaly experimenty, vedoucí k významnému vědeckému objevu, na němž je založena divadelní hra, na které právě pracujeme. Trochu jako dotknout se vesmíru.

Jan Tošovský

ROZHOVOR S AUTOREM HRY

Co tě na psaní baví nejvíc?

Na festivalu v Hradci Králové se mě herec Eliáš Jeřábek ptal, jestli píšu kvůli tomu, že chci někomu něco říct, nebo jestli jenom toužím po komunikaci, abych nebyl osamělej. Že jako nejde o to, co říkám, ale spíš že si hledám nějaký vztahy k lidem. A než jsem si to stačil rozmyslet, abych z toho nějak vybrusil, tak přišel režisér Honza Kačena a řekl, že divadlo děláme proto, abychom zjistili, kudy chodí víly. A já si myslím, že o tom to je – souhlasím s Janem Kačenou a píšu proto, abych to zjistil.

Jakým způsobem píšeš? Začínáš nějakým jednoduchým nápadem, nebo promýšlíš celý děj dopředu?

To je docela dobře vysvětleno v knize *Jak nepsat divadelní hru* od anglického kritika Waltera Kerra. Když to trochu zjednoduším, tak většinou se píše od nějakého pocitu, něco začneš psát a necháš ty věci žít. Nejhorší je, když víš, co chceš napsat, to je vždycky neštěstí. V případě *Dotkni se vesmíru a pokračuj* jsme vyšli z historky, která se stala Honzovi Fričovi s jeho prvním počítačem a je to vlastně historka o sporu mezi posvátným a profánním, mezi tím, co někomu připadá hrozně vážný – v tomhle případě věda... tím, že jsem v ní přes 25 let, tak vím, že je jedno, jestli seš vědec nebo třeba výpravčí, ty problémy jsou stejně vážný, ve výzkumáku jako

na nádraží, nebo třeba mezi rybičkama v akváriu. Takže jsem začal od nějaké výchozí situace, nasadil jsem rybičky do akvária – v tomhle případě vědce – a ty si tam teď nějak žijou. A druhá inspirace vzešla z mého pobytu na katedře matematiky na Hebrejské univerzitě asi před deseti lety, kde jsem potkal Maju Bar-Hillel a ta mi vyprávěla příběh matematika Ilji Ripse. Ilja Rips se v devadesátých letech pokusil dekodovat Boží vzkazy zašifrované v Tóře – a překvapivě jich tam našel celou řadu. Tak to je další zdroj inspirace.

Píšeš pro amatéry i profesionály, činohru i loutkové divadlo, teď i pro film... je v tom rozdíl?

Samozřejmě v tom rozdíl je. Já nenabízím nějaký hluboký přesahy, je to prostě řemeslo... je to stejný, jako by ses ptal truhláře, jestli skříň a židli bude dělat jinak. Prostě začneš a něco píšeš a musíš to nějakým způsobem vydlabat. Když mám kus dřeva, tak taky od začátku vím, jestli z něj má být židle nebo skříň. Když píšeš pro osmiletý děti, tak musíš psát jinak, než když píšeš film, kde nechceš mít tisíc záběrů mluvících hlav... musíš vyplnit zadání. To není nic, za co by se člověk měl stydět – tvým úkolem je naplnit daný žánr. Samozřejmě se to někdy nepovede, ale snažím se, aby se to aspoň přiblížilo a bylo to nějak snesitelný.

Zřetelným rysem tvých her je důsledná práce s jazykem – pracuješ s ním spíš po pocitu, nebo ho „konstruuješ“?

Úplně nevím, v čem je rozdíl. Máš nějaký cit pro jazyk a tak ho konstruuješ tak, aby tvůj cit byl uspokojený. Chceš, aby to nějak znělo a zároveň, aby tvoje věty měly začátek, prostředek a konec. Pro mě je důležitý psát v ruce – když píšeš na počítači, tak tu větu nemáš rozmyšlenou od začátku do konce, čtyřikrát ji překopješ a nic z toho. Různí lidé mají svoje triky, ten můj je jednoduše – stačí psát v ruce. Jinak se uškrtáš a nikdy nebudeš hotovej. A ono vždycky jde nakonec taky o to, abys něco vydělal.

Jak bys nám jako autor představil hru *Dotkni se vesmíru a pokračuj*?

Já mám za sebou se svým amatérským divadlem spoustu debat, kde se řeší, o čem to bylo, a vždycky říkám to samý – pojďme na jeviště a zahrajme to ještě jednou. Protože kdybych to uměl říct jednodušeji než v té hře, tak to tak řeknu a netrámím se několik měsíců psaním. Ta hra je pro mě nejjednodušší a nejpřímější způsob, jak něco sděluju, kratším způsobem to nedokážu. Takže jestli někdo chce vědět, o čem to je, tak ať na to přijde.

ROZHOVOR S VĚDCEM ALEŠEM BUČKEM, Ph.D.

Čeho se týkal váš originální výzkum?

Naším dlouhodobým úkolem je studium chemické „hmyzí řeči“ – feromonů. Feromony hmyz produkuje za účelem komunikace s jedinci téhož druhu. Abychom mohli zkoumat zákonitosti feromonové komunikace opravdu do hloubky, zaměřili jsme se jen na několik druhů hmyzu a na skupinu tzv. pohlavních feromonů, tedy látek produkovaných samcem či samicí za účelem přilákání pohlavního partnera. Ve vědeckém projektu, který jsem v rámci svého doktorského studia řešil ve skupině Dr. Ivy Pichové v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR ve spolupráci s Dr. Alešem Svatošem z německého Institutu Maxe Plancka pro chemickou ekologii, a který posloužil jako jeden z mnoha střípků inspirace pro hru *Dotkni se vesmíru a pokračuj*, jsme si dali za cíl pochopit, jak mohou vznikat nové feromonové složky. Ke studiu jsme využili druh nočního motýla, lišaje tabákového (*Manduca sexta*), který se k tomuto účelu výborně hodil, protože feromonová směs samičích feromonů obsahuje jednu skupinu unikátních látek, které nejsou přítomny u žádného příbuzného druhu můry.

Položili jsme si otázku, jak se vůbec tyto látky u lišaje tabákového objevily. V průběhu několikaletého výzkumu jsme nejdříve identifikovali gen, který je za produkci těchto unikátních látek zodpovědný. S překvapením jsme přitom zjistili, že tento gen je téměř identický s genem, o kterém jsme již věděli, že je klíčový pro produkci dalších složek feromonu, které se vyskytují u lišaje tabákového, ale i u dalších druhů můr. Postupným mutováním obou genů jsme odhalili, že postačuje záměna jen několika „písmenek“ DNA v těchto genech, aby dramaticky změnila svou funkci a začala zprostředkovávat produkci nových feromonových látek. Naše poznatky tedy na genetické úrovni ukazují, že změna feromonového složení může být překvapivě „snadná“ evoluční událost.

Co říkáte na to, že se váš výzkum stal předlohou pro divadelní hru či jednou z jejích inspirací?

Když mě poprvé Jan Tošovský, dramaturg činohry ND, kontaktoval s informací, že pracuje na hře inspirované také naším výzkumem, nedokázal jsem si hru představit. V té době byla naše práce již zhruba půl roku publikovaná v docela prestižním vědeckém žurnálu. Asi není nutné zdůrazňovat, že tento typ ohlasu jsme nečekali – práce již byla několikrát citována dalšími vědci pracujícími zejména na výzkumu hmyzích feromonů, ale divadelní hra odkazující se na naši práci jako na jednu z inspirací byla hodně neobvyklým přesahem naší práce. Tím spíše jsme byli na hru zvědaví.

A jak se vám líbí?

Když jsem se zúčastnil jejího prvního čtení, které herci společně s dramaturgem, režisérem a autorem scénáře hry měli v našem výzkumném ústavu, byl to pro mě docela silný zážitek. Vnímám jsem sci-fi mozaiku vzniklou propletením různých zdrojů inspirace ze současného dění ve vědě, ve které ale věda byla spíše jen jako kulisa. A v této mozaice se občas najednou objevily informace nebo spíše jejich kousky, které byly odvozené z našeho výzkumu feromonů lišaje tabákového, a které jsem velmi důvěrně znal, protože jsem je mnohokrát prezentoval na vědeckých seminářích a konferencích nebo formuloval při sepisování vědeckého článku. Divákům bych přál, aby je hra bavila alespoň tak, jako mne.

Aleš Buček, Ph.D.

Pracuje v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR ve skupině Dr. Ivy Pichové, kde se věnuje studiu biosyntézy hmyzích feromonů s cílem poodhalit molekulární základy evoluce hmyzí komunikace.

Za pomoc při přípravě inscenace děkujeme Alešům Svatošovi a Bučkovi, Robertu Hanusovi a kolektivu Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR.

Děkujeme za dodávky pokrmů vegetariánské restauraci Dhaba Beas.

Děkujeme za dodání rekvizit firmě Balcom IT specialist.

Děkujeme České televizi za souhlas s užitím znělky.

Videotrailer k inscenaci bude ke stažení na videokanálu Činohry ND na www.youtube.com

Fotogalerie ze zkoušek na profilu Činohry na sociální síti [Facebook.com](https://www.facebook.com)

Kontakt pro média:

Tomáš Staněk, public relations

tel.: 224 902 126, mobil: 605 207 249, e-mail: t.stanek@narodni-divadlo.cz

www.narodni-divadlo.cz, www.cinohraND.cz

NA PARTNERSTVÍ ZÁLEŽÍ

KB

**GENERÁLNÍ PARTNER
NÁRODNÍHO DIVADLA**

Partneři Národního divadla

ŠKODA

AUTOCONT

Partneři inscenací Národního divadla

Technologický partner
Národního divadla

ASUS[®]
IN SEARCH OF INCREDIBLE

Partner
premiérových večerů ND

Mecenáši Národního divadla

KOLOWRAT KRAKOWSKY

Prof. Dr. Dadjá Altenburg-Kohl

Generální mediální partner

 Česká televize

Hlavní mediální partner inscenací

mediální skupina **mafra**

Mediální partneři

 Český rozhlas

RESPEKT

MEDIA MARKETING SERVICES